

KÉTSZÁZ ÉV – TÍZ NAPBAN

Jubileumi produkciók Kolozsváron

Ünnepek Kolozsváron, a magyar színháztársaság két évszázados jubileumáé. Tíz napig tartó, nagyszabású, méltó és igényes. Saját bemutatók, magyarországi és romániai meghívottak, kiállítás és konferencia. Így szép, így felemelő, így normális. Csak ami mellette, kívülre zajlik, ami a 200. színháznak is szentelt évet köríti, az képtelen: ám itt megszokható, hogy az abszurd, az alig érthető, a hol türelmes, hol agresszív, a hol leleményes, hol kompromisszumos megoldások egymást váltogatják, sűrű fejkapkodásra készítve a változabbról, a még mindig boldogabb tájról érkezőt.

Tüntetés, néma demonstráció, szoborfelirat, felemás koszorúzás, taps annak, aki az eseménysorozat egyik kerékkötőjeként mégis színpadra áll köszönteni azt, magyarországi kultúrkorifeusok zavaros beszéde: ki érti pontosan, mi miért történik?

Ha kizárólag a kolozsvári színház múltbéli s jelen történetére, mostani előadásaira koncentrálnánk, s helyzetére a városban, Erdélyben, a magyar nyelvű színházak teljes körében, akkor is számtalan kérdéssel, állítással és tagadással találjuk szembe magunkat. Hát még, ha hajnalig beszélgetvén, az utcán nyitott szemmel járva érzékeljük azt az abszurd közeget, ahonnan minden nap el kell jutniuk az itteni szívós színházcsinálóknak egy még nagyobb képtelenséghez: a színház valódi, kézzelfogható, egyedül hiteles létezéséhez.

Tompa Gáborék láthatólag megpróbálták – ha nem is teljes következetességgel – lefaragni minden felesleges udvariasságot és gesztust erről a monstre tíz napról, és az igazi színházról, egy eszményről beszélni a saját és a meghívott produkciók által. Remélem, lesz olyan kritikus kollégám, aki úgy osztotta be idejét, hogy a másik két ősbemutatót, az operapályázat díjnyertesét, Demény Attila Parafarmját, s a színműkategória egyik első helyezettjét, Márton László A nagyratörőjét is láthatta s értékeli majd.

Nekem két eredeti kolozsvári produkció jutott: a nemrégiben elkészült Szentivánéji álom az ünneppsorozat nyitányaként, Tompa Gábor rendezésében, s Kodály Hány János Demény Attila színrevitelében. Hihetetlenül nehéz helyzet stresszben, kapkodva, sokféle ítéletnek kitéten készülődni – bármit mondunk is, ezt nem feledhetjük, jóllehet, egyik általam látott produkció sem szorult mentségekre.

A Szentivánéji egy különleges kvalitású, ám nem üzemszerű egyenlőségességgel dolgozó rendezőgyénység újabb névjegye; az, amiről Tompa többször beszélt interjúiban: belső látomás, érzéletes belső kép hangulatáról, színéről, zenéről, filozófiákról. Minden egyéb akadályfutás, e kép kibontása elé türemkedő nehézségek hol türelmes, hol elnagyolt, hol hányaveti, hol aprólékos felszámolása.

A Szentivánéji Kolozsváron vízió egy rendőrállamról: egy mosolygós, egy bőséget is

megengedőről, ahol különböző fajta szerelmek mérik a zsarnokság fokozatait. Az Ahogy tesz vad, durva kezdetét idézi a pince tömlőcébe belökdösött rab, aki majd a nászünnepe végén golyót is kap a fejébe, szörnyű keretétül párkeresésnek, esküvőnek, alkalmi amatőr show-nak. De nem is marad csak keret ez a hidegen brutális Athén. Theseus elegáns, meglelt, nagyeszű zsarnok (Dehel Gábor pontos alakítása). Kutyák, renitenskedők vagy Hyppolita, lazán, erőlködés nélkül elintézhettek – s még az időnként megértő gesztusok is beleférnek magatartásába. Az általában tündértükörképeként játszott Oberon itt alattvaló: üzött, aktatáskás, szürke (Csiky András áldozatos, értő játékában). Őt csak egyvalaki érti és becsüli: Puck, minden idők legfifikásabb, legrejtelmesebb, legodaadobb és legizgulékonyabb csínytevője, ez a szemüveges, izgága intellektuál, aki hallatlan fizikai teljesítményekre is képes, ha imádott gazdája kéri (Spolarics Andrea újabb diadalmas szereptörője – külön elemzést igénylő munkája).

Szánalmas így Titánia is. (Sebők Klára visszatérő elszármazottként játssza.) Klimaxos nőstény, kitakarva és magárahagyva érkeivel: egészen riasztó, egyszerre alpári és démonikus, ahogyan Tompa a színpad szélére hozza őt és élvezet szolgaseregét, ahogyan mozgatja őket, külön dalt, fényt, sőt, külön nemet is adva nekik. Bíró József androgén lényé messze a legerotikusabban tisztító jelenése ennek az athéni erdőnek együtt a nőszereű Albert Júliával és Planek Katiával. S ki a két varázshatalmú, ám szánalmasan egymásra utalt tündérruralgó vitájának tárgya? Egy nyomorult hindu fiú, akit fölvesznek, eldobnak, egyedül hagyják – s a dramaturgiai lelemény őt is besorolja Mustármagként a vajásokos csoportjába. Pál Tibor riadt ténfergése, buzgó igyekvése a kiszolgáltatottak tablóját népesíti.

Ebben a rettenetesben, szerencsétlenkedésben még ügyefogyottabbnak tűnnek a mesteremberek és még bátrabbnak a szerelmeseik. Sőt, viselkedésük némileg érthetetlen is: ha itt a kivégzőosztag ítél, ki mer ellenszegülni az apai parancsnak, ki mer devajkodni az éjféltisztáson?

A mesteremberek próbahelyéről két lépcsősor vezet felfelé, kínzókamrák véres falaihoz, másutt azonban nem, vagy kevésbé nyilvánvalóan és didaktikusan van jelen a félelem. A hisztérikus rendező, Vackor (Bóér Ferenc) tudhat valamit, de a melák Zuboly, Titánia gátat vesztett, magafeledkezett kitarulkozásának animális társa (Nagy Dező emlékezetes alakítása) nemigen. A szerelmeseik megmutatásában van döntő szerepe a választott korhangulatnak, ami teljesen „new age”, zeneileg, ruhában, viselkedésben – s az Eörsi István-féle szövegeverzővel megerősítve –: copfos, hátizsákos, bermudanadrágos Lysander, macskanadrágos Hermia, butik-designos Helena, a legjobb MTV-s dalok – mindezek erősebben közve-

títenek korérzést, mint bármely más, egyébként „stílusban tartott” rekvizitum.

Hatházi András, Kovács Zsuzsanna, Rekita Rozália és Salat Lehel négy igazi, jellemmel, arccal bíró fiatal ember – akikben biológiai optimizmus dolgozik, ezért nem bírnak ellenállni érkeiknek, akkor is jár a kezük, ha a szívük, eszük éppen másutt van. Szöveg és gesztus kihegyezett kontrapunktjára itt kínálkozik a legtöbb lehetőség: ugyanakkor az akrobatikus, egymásnak-esős kvartettnek, úgy látszik, csak egyféle megoldása lehetséges. Az Arvoisura, a Bulandra és a kolozsváriak ezen a ponton találkoznak össze a három teljesen ellentétes interpretáció ellenére.

Am a fiatalok „betagolódnak”, posztmodern eleganciával vesznek részt az esküvői partin, a fényképezkedésen, s be nem várova a mesterek bergomaszkját, vonulnak el az „Everything I do” hangjaira, vérben, füstben, egy látványos, meghökkenítő, nem mindenütt azonos nyomatékú, különleges hangulatú előadás után.

A Székelyfonó botrány volt Kolozsváron. Gondolko-dom, ez lett-e a Hány is. Az lehetett volna, s akkor talán egészen kiválóként emlegetnénk. Így csak érdekesen közepszerű. Demény Attila, a rendező valami elképesztően szentségtörőt öltött ki: Hány az elmeegyház tétel hálós ágyából, betegársai által ébresztve (szinte Sade-Marat-i környezetből) serken, hogy beteges konfabulálásával szórakoztasson. Ez annyira mellbeavágó, annyira tragikus – hiszen Hány több, mindig is több volt szimpla hazudozó legény-nél –, hogy már ki sincs kedvem mondani, miféle vágyakozást, elfojtott sóvárgást lehetne általa összeszűríteni, miféle délibábos reménykedést és kudarcokat kimondatni. Ha gyökeresen nem is – hiszen az utolsó, háttorzongató képen szőfajdítóan visszahozza Demény a hangulatot, a „nem kell tanulni, nem kell tanulni...” tébolyult üvöltésében, de az előadás mégis elfordul ettől az erős felütéstől; s bár kétségtelenül megmarad fura, stilizált, szurrealisztikus lebegése, az egyes elemek nem ízesülnek, nem szerzői-ük örült, vad, reménytelen, szenvedélyes látomássá. A megdöntött körlap, az elvont, időtlenséget árasztó tér, a groteszk, stilizált ruhák, a Hányt környező nimfomán légkör, Mária Luja erotomán gesztusai, a kékfejű pantomim-madár vagy Napóleon rendkívül hatásos és kidolgozott magánszáma, az ud-

